

Studies in Unemployment indeholder ydeligere 10 bidrag fra den ovennævnte konference. Det kan være vanskeligt at se med hvilken systematik – og formål – de er samlet. De tre redaktører er da også helt afstået fra nogen form for indledende eller afsluttende bemærkninger med henblik på at binde dem sammen. De 10 artikler er af overvejende økonomisk karakter, kun et par stykker er af sociologisk eller politologisk tilsnit.

Det er ikke muligt her at kommentere samtlige bidrag i de to bøger. Men som helhed forekommer den første væsentlig og af værdi for alle, der ønsker at fordybe sig – teoretisk eller empirisk, økonomisk eller ikke-økonomisk – i arbejdsløshedsproblemet. Den anden derimod forekommer af mere svingende kvalitet og dens værdi som helhed noget tvivlsom.

Endelig efterlades læseren indimellem i en lidt besynderlig situation, idet det meget ofte i de forskellige artikler slås fast, at tingene er uafklarede eller ikke helt oplyst, og at der er behov for yderligere undersøgelser, når man samtidig i de to bøger indledningsvis slår fast, at bøgerne også markerer afslutningen på et særligt initiativområde, der har været løbende i otte år. Selvom det sandsynligvis er urimeligt, må man uvægerligt spørge sig selv, hvad der egentlig er kommet ud af den særlige indsats. De to bøger giver i hvert fald ikke noget svar, og efterlader som helhed et billede, der er noget flimrende og næppe mere klart, end det der kunne være blevet præsteret før 1978 og uden et særligt initiativområde.

Det ville derfor uden tvivl have været en styrke, hvis bøgerne havde indeholdt overvejelser om betydningen af den særlige indsats, og om hvor den har bragt forskningen hen!

Jacob A. Buksti
Socialdemokratiets politisk-økonomiske afdeling

Eggert Petersen, Knud-Erik Sabroe, Ole Steen Kristensen & Bo Sommerlund, *Danskernes tilværelse under krisen*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1987, 383 s. (2 bind), kr. 140,00.

Politisk psykologi har ikke været et fag, der i Danmark har fundet nogen større kreds af udøvere. Situationen er da helt anderledes i Vesttyskland, Israel, Holland, Belgien og – frem for alt – i USA. Da er det desto mere opmuntrende, at bogen *Danskernes tilværelse under krisen* er et så kvalitativt godt stykke arbejde. Den burde absolut være obligatorisk læsning for statskundskabsstuderende på første del, der jo sætter en hel del politisk sociologi, politisk historie og politisk samfundsbeskrivelse til livs. Den politiske psykologi burde være et selvklart fagområde for statskundskaben, specielt efter den såkaldte »behaviouralistiske revolution«, men den er desværre ikke blevet til ret meget i Danmark.

Der arbejdes i forskningsrapporten ud fra en almen krisemodel og en trivselsmodel, der tidligere er udarbejdet af Eggert Petersen. Studien har således både et klart funderet teoretisk perspektiv og et empirisk perspektiv. Den har en stærk

Studies in Unemployment indeholder ydeligere 10 bidrag fra den ovennævnte konference. Det kan være vanskeligt at se med hvilken systematik – og formål – de er samlet. De tre redaktører er da også helt afstået fra nogen form for indledende eller afsluttende bemærkninger med henblik på at binde dem sammen. De 10 artikler er af overvejende økonomisk karakter, kun et par stykker er af sociologisk eller politologisk tilsnit.

Det er ikke muligt her at kommentere samtlige bidrag i de to bøger. Men som helhed forekommer den første væsentlig og af værdi for alle, der ønsker at fordybe sig – teoretisk eller empirisk, økonomisk eller ikke-økonomisk – i arbejdsløshedsproblemet. Den anden derimod forekommer af mere svingende kvalitet og dens værdi som helhed noget tvivlsom.

Endelig efterlades læseren indimellem i en lidt besynderlig situation, idet det meget ofte i de forskellige artikler slås fast, at tingene er uafklarede eller ikke helt oplyst, og at der er behov for yderligere undersøgelser, når man samtidig i de to bøger indledningsvis slår fast, at bøgerne også markerer afslutningen på et særligt initiativområde, der har været løbende i otte år. Selvom det sandsynligvis er urimeligt, må man uvægerligt spørge sig selv, hvad der egentlig er kommet ud af den særlige indsats. De to bøger giver i hvert fald ikke noget svar, og efterlader som helhed et billede, der er noget flimrende og næppe mere klart, end det der kunne være blevet præsteret før 1978 og uden et særligt initiativområde.

Det ville derfor uden tvivl have været en styrke, hvis bøgerne havde indeholdt overvejelser om betydningen af den særlige indsats, og om hvor den har bragt forskningen hen!

Jacob A. Buksti
Socialdemokratiets politisk-økonomiske afdeling

Eggert Petersen, Knud-Erik Sabroe, Ole Steen Kristensen & Bo Sommerlund, *Danskernes tilværelse under krisen*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1987, 383 s. (2 bind), kr. 140,00.

Politisk psykologi har ikke været et fag, der i Danmark har fundet nogen større kreds af udøvere. Situationen er da helt anderledes i Vesttyskland, Israel, Holland, Belgien og – frem for alt – i USA. Da er det desto mere opmuntrende, at bogen *Danskernes tilværelse under krisen* er et så kvalitativt godt stykke arbejde. Den burde absolut være obligatorisk læsning for statskundskabsstuderende på første del, der jo sætter en hel del politisk sociologi, politisk historie og politisk samfundsbeskrivelse til livs. Den politiske psykologi burde være et selvklart fagområde for statskundskaben, specielt efter den såkaldte »behaviouralistiske revolution«, men den er desværre ikke blevet til ret meget i Danmark.

Der arbejdes i forskningsrapporten ud fra en almen krisemodel og en trivselsmodel, der tidligere er udarbejdet af Eggert Petersen. Studien har således både et klart funderet teoretisk perspektiv og et empirisk perspektiv. Den har en stærk

forankring i den politiske socialpsykologi, der de seneste 10 år har vundet stadig større spredning i og med tilkomsten af *The International Society of Political Psychology*, hvor man forsøger at udvikle den viden, der ofte har manglet i de traditionelle adfærdsteoretiske beskrivelser, forklaringer og forudsigelser af politik.

Der er således ikke tale om et tilfældigt »skud i mørket« efter de politisk-psykologiske variabler, der er relevante for en belysning af den økonomiske krises virkninger. Heller ikke i empirisk henseende er der meget at indvende mod studien. Datamaterialet er fremragende og henfører sig til to måletidspunkter, maj 1982 og maj 1986. Resultatet af disse undersøgelser sammenholdes endvidere med den såkaldte levkårsundersøgelser, der ligeledes baseres på nogle af de bedste empirisk-sociologiske data, der findes i Danmark i dag.

Studien består af tre overordnede dele. *Første del* er hovedsagelig teoretisk. Udgangspunktet kan siges være systemteoretisk og samtidigt socialpsykologisk, og herved stiller forfatterne den trivselsmodel, som Eggert Petersen udformede i 1967, i centrum. Men den systemteoretiske tilegnelse af de mulige teoretiske tilgange til krisen er ikke statisk. Der beskrives også, hvorledes trivsel- og vantrivsel-dynamikken fungerer. Speciel vægt lægges på begreber som resignation og adaptiv adfærd samt forskellige aktive og reaktive adfærdsmønstre i forhold til objektivt beskrevne forringelser i danskernes reallevede fra 1977 og fremover.

Anden del, der også findes i studiets første bind, er mere empirisk. Her gives først et præliminært overblik over synet på den aktuelle krise og tilværelsen under krisen som den viste sig i 1982. Foruden det gode overblik der skabes ved en gennemlæsning af kapitel 5, findes der også yderligere nogle mere dybtgående analyser, der direkte baseres på den før nævnte trivselsmodel. Disse analyser er metodologisk ret avancerede og forudsætter både et indgående kendskab til undersøgelsens empiriske afsnit og statistisk-empirisk forskningsmetodik.

Bogens *tredje del* er mere komparativ end de to foregående dele. Udgangspunkterne er de samme som i undersøgelsens to første hovedafsnit, og det er også de samme 15 variabler, der omhandles. For de, der er interesserede i studiet af politiske holdninger, er denne del klart den mest centrale. Privilegiesamfundets relationer til politiske holdninger og begreber som livskvalitet behandles på en måde, som man desværre sjældent har set inden for nordisk statskundskabsforskning. Der er stor originalitet i såvel metodologisk som teoretisk henseende i dette afsnit, og selvom de empiriske resultater måske nok en gang imellem kan synes en smule indlysende, er det alligevel fremragende at få det hele dokumenteret.

I Forfatterne kommer i deres studie blandt andet frem til følgende:

1) Den politisk-psykologiske situation, der var fremherskende i 1982, var stort set gunstig for at føre en krisepolitik, men den blev ikke udnyttet af den siddende socialdemokratiske regering. En anden mulig fortolkning er, at regeringen ikke kunne udnytte situationen af forskellige politisk-taktiske årsager.

2) Da den borgerlige regering tiltrådte i efteråret 1982, førte man dog en politik, der var i god samklang med de fremherskende psykologiske vilkår, men man kan ikke sige, at denne politik var en bevidst udnyttelse af det dominerende opinionsklima.

3) Det, der frem for alt kendetegnede det opinionsklima der eksisterede fra 1982 til 1986, var en *forventningsekspllosion*. Det lykkedes dog heller ikke fra borgerlig side at modarbejde denne forventningsekspllosion i de forskellige foranstaltninger, som den førte krisepolitik indeholdt. Dette skyldtes formodentlig dels en almen optimisme vedrørende krisens mulighed for at »klinge af« af sig selv, dels en uklar definition af den økonomiske krises egentlige bestanddele.

En af undersøgelsens hovedkonklusioner på det *teoretiske niveau* kan sammenfattes i følgende citat (s. 334): »...der er ... grund til at pege på, at en ændring af befolkningens adfærd ikke kommer af sig selv, men at befolkningen i høj grad er påvirket af den tolkning af virkeligheden, der foretages og de signaler, der i øvrigt udgår fra Folketinget og fra den til enhver tid siddende regering«. Det er en konklusion, der meget minder om det, som den belgiske forsker Helmut Gaus fandt i bogen *Menselijk gedrag tijdens langdurige economische recessies* fra 1981, og som baseres på en længere tidsperiode.

Den amerikanske socialpsykolog Morton Deutsch har i en artikel i UNESCOs tidsskrift *International Social Science Journal* fra 1983 fremhævet, at man inden for den amerikanske socialpsykologi og den politiske adfærdsforskning næsten udelukkende har beskæftiget sig med spørgsmålet om individets holdninger intrapsykisk og resultatet af dette for den politiske beslutningsproces. Han påstår også, at man inden for den europæiske politiske psykologi har været meget mere interesseret af spørgsmål vedrørende de økonomiske og politiske forholds påvirkning på individets holdninger.

Man kan i denne sammenhæng nok hævde, at mange forskere inden for statskundskaben i dag, specielt inden for vælgerforskningen, har holdt sig til det amerikanske »paradigme«, selvom de fleste nok har ment, at også politiske samt økonomiske forhold spiller en afgørende og direkte rolle for indholdet i holdninger og deraf bestemte politiske valg. Det er forfatterens store fortjeneste, at dette noget skæve perspektiv nu rettes op. Det er desuden særdeles tilfredsstillende, at det netop er en gruppe *psykologer*, der står for denne genoprettelse af de økologiske variabelers stilling inden for den politiske adfærdsforskning, hvor alt for megen vægt formentlig er blevet lagt ved »vurderinger« set som et produkt af personlig »smag«.

Danskernes tilværelse under krisen vil længe kunne være et standardværk for dem, der ønsker et mere nuanceret billede af, hvorledes den politiske holdningsdannelse og holdningsudvikling formede sig i Danmark, efter at smækket fra oliekrisen begyndte gøre sig gældende.

Tom Bryder
Institut for Samfundsfag og Forvaltning